

REPORTAGE

Verborgen parel Pampus op miljoenenjacht

Forteiland Pampus heeft 5,5 miljoen euro nodig om fossielvrij te worden en toekomstige groei aan te kunnen. Dat vraagt niet alleen om slimme, technische oplossingen, maar ook om creatieve financiering. Want subsidie krijgt de unieke, historische plek nauwelijks.

Hella Hueck

In een klein halfuurtje brengt veerboot Stern bezoekers van Muiden naar het eiland Pampus. Amsterdam is dichtbij, maar voek ver weg. Zeilbootjes varen op het IJmeer. De dieselmotor ronkt gestaag. Twee grote panterkepels doemen op. Elk jaar maken zo'n 60.000 mensen de oversteek om dit werelderfgoed te bezoeken. Het is er een oase van rust vergeleken met toeristische trekpleisters als het Rijksmuseum, waar jaarlijks zo'n 2,3 miljoen toeristen doorheen gepert worden.

'25 jaar geleden was hier alleen een ondiepe vaargeul', vertelt Ton van Noolhuys, directeur van Stichting Forteiland Pampus, bij aankomst. 'WKC'-schepen moesten hier wachten op het springtij om met hun goederen Amsterdam binnen te kunnen varen. 'Vandaar de uitdrukking 'voor Pampus liggen'. De ovaalvormige zandplaat, rustend op 4000 heipalen, is een van de eente eilanden ter wereld die door mensen zijn aangelegd.

Van Noolhuys omschrijft zijn groeiplannen voor het eiland. In de toekomst wil Pampus 100.000 bezoekers kunnen ontvangen. Ook wil de cultureel ondernemer 'heidagen' voor bedrijven beter faciliteren. Dat betekent dat het eiland op de schip moet. Er is ruimte voor groei, tegelijkertijd moet het geïsoleerde Pampus zijn charme behouden en niet vervallen tot een pretpark dat overlopen wordt door toeristen. Een balansraet, erkent Van Noolhuys.

GESCHIEDENIS

Het fort Pampus, gebouwd tussen 1887 en 1895, moest Nederland beschermen tegen het opkomende Duitse Rijk. Pampus is onderdeel van de Stelling van Amsterdam, een van de tien Unesco Werelderfgoederen van Nederland. Het is een verdedigingslinie van 45 forten, die in een kring van 4,15 kilometer rond Amsterdam liggen. Als de vijand kwam, werd de waterlinie rondom de stad omker water gezet en ontstond een stadsmuur van water. 'Die techniek pasten we al in de 17de eeuw toe tegen de Fransen, die wisten op te rukken tot Utrecht', vertelt gids Paul Kock. 'Water was onze vijand en verdediging tegelijkertijd.'

Maar de 19de eeuw kende ook een nieuwe, andere manier van oorlog voeren. De angst was dat Duitsland met grote kanonnen via de Zuiderzee Amsterdam zou aanvalen. Het nieuwe fort Pampus, uitgerust met twee grote state-of-the-art kanonnen van de Duitse producent Krupp, moest de stad beschermen.

Het eiland is al sinds de 19de eeuw wat we nu off grid zouden noemen. In tijden van oorlog moest het fort geheel zelfstandig kunnen functioneren. Tot de dag van vandaag is er geen waterleiding, gas of elektriciteit aanwezig. Tijdens de Eerste Wereldoorlog hebben 216 soldaten vier jaar lang in spartaanse omstandigheden op Pampus gezeten. Ze moesten zich rot verveeld hebben, want er is nooit een vijandig schip of geloot. Het is dankzij de Stelling van Amsterdam dat Nederland neutraal bleef, is de overtuiging van gids Kock. 'De Duitsers wilden een snelle overwinning, een blitzkrieg, en dat zat er

Bezoekers gaan van boord op fortiland Pampus. Rechts: Artista's impression van de toekomstige inrichting van het eiland.

door fort Pampus niet in voor ze.'

Goedkoop was de bouw van de verdere dijnglinie allerminst. De kosten van de Stelling van Amsterdam vielen anderhalf keer zo hoog uit als geraamd. Omgekeerd naar het huidige prijspeil kostte het project zo'n 500 miljoen euro. Het was het JSF-project van de 19de eeuw. Duur en discutabel', grapt Van Noubuyss. In 1933, het jaar dat de Afdeling werd opgevoerd, betekende de sluiting van het Fort. Eenmaal door de Duitse vloot van de Zee was voorgevoerd afgesloten.

De Stichting Fortiland Pampus, opgericht door een paar Muidenaren die in 1990 het eiland kochten voor 50.000 gulden, heeft flinke ambities. Pampus mag dan de prestigieuze titel Werelderfgoed dragen, het eiland maakt een verlopen indruk. Vier jaar geleden ontdekte Ton van 't Noordende, CEO van investeringsmaatschappij 01 Ventures, de plek bij toeval. Hij besloot er drie jaar lang een groot, internationaal techfestival te organiseren, Angel Island, waar 500 investeerders en start-ups elkaar ontmoeten. 'Er is beperkte capaciteit om aan te nemen. De toiletten en de keukens zijn behoorlijk basic', vertelt Van 't Noordende. 'De rauwheid vonden mensen juist leuk. Het is de ervaring boven luxe.'

Toch moet ook Pampus met zijn tijd mee. Het houten café-restaurant Paviljoen 1874 mag na 30 jaar trouwe dienst met pensioen. De Amsterdamse architect Paul de Ruijter heeft een 'spectaculair eenvoudige' ontwerp voor een nieuw entreegebouw gemaakt. Het paviljoen, met een lange glazen wand, wordt helemaal weggevoerd in de aarde van het fort. De kosten: 3,5 miljoen euro. Een bedrag dat voor de Stichting is met een jaarlijkse begroting van zo'n 900.000 euro, niet zelf op te brengen is. Het eiland draait bijna volledig op eigen inkomsten en krijgt nauwelijks subsidie. 'Pampus is een private organisatie met een publiek belang', legt René Dijkstra uit, die de stichting namens zijn bedrijf Kirkman Company met advies bijstaat. 'Dat vraagt om financiers die niet alleen naar Excel-sheets en marges kijken, maar ook een bredere blik hebben op de samenleving.' Dijkstra probeert nu met vermogensfondsen, subsidieverstrekken, sponsors en leningen het geld bij elkaar te haalen. 'We hebben nu ongeveer een kwart van het geld binnen.'

NIEUWE TECHNOLOGIE

Pampus wil de traditie van zelfvoorzienend zijn doorzetten, maar dan wel met de duurzame technologieën van vandaag en morgen. Sinds vorig jaar maakt Pampus met een filterstroom van Jotem en SX-Filtration, twee jonge bedrijven uit 't wete, zelf drinkbaar water uit het zee- water, al mag het nog geen drinkwater heten. Dat schreeft heel wat booschotten met containers vol water naar het eiland. Daarnaast moet het onnatuurlijk geronk van de dieselgenerator over twee jaar verdwenen zijn. Schoner, maar ook goedkoper. Het eiland heeft nu een energielevering van 40.000 euro per jaar.

De omschakeling naar een duurzaam energiesysteem vraagt om een investering van zo'n 1,6 miljoen euro. Op het

Boven: zicht op het binnenrein van Pampus.

Midden en onder: doop van de biovergister.

FOTO'S: RAMON VAN FLUYEN/VOORHETFD

oude kolenveld komen zonnepanelen te liggen. Er liggen plannen ter goedkeuring bij de provincie om minstens twee windmolens neer te zetten. Het moet nu nog maar de rest van de vergisting moet het restaurant van verse groenten en kruiden voorzien. De lokale Rabobank heeft een spijlinterne vergister van de Nederlandse start-up Cirs gesponsord. Een gemot wat waar geen zonnepanelen erbij komt en waarin bacteriën het groenteafval uit de krukken afbreken. De resten, zo'n 30 kilo per dag, wekken 9 kubieke biogas op. Zo'n 20 procent van de energiebehoefte van het eiland. Handig: naast gas produceert de vergister ook organische plantvoeding. 'We willen een profijt uit zijn voor nieuwe technologieën', legt Van Noubuyss uit.

Precies daarom is de Amsterdamse haven niet sponsor geworden. 'Daarom opvoeding door windmolens en zonnepanelen, de productie van biogas en het verbuizen van de schepen. Pampus is in het klein bezig met de lokale thema's als de Port of Amsterdam in het Amsterdamse havengebied in het groot', maakt Ilon van Maanen, bij de Amsterdamse haven verantwoordelijk voor hernieuwbare en circulaire energie. 'De bijdragen willen we niet gepubliceerd hebben.'

Vijf jaar geleden zette Pampus al oude batterijen van elektrische auto's in om energie op te slaan. Een techniek die ondertussen in het voetbalstadion Amsterdam Arena op veel grotere schaal wordt ingezet. Daar staat een batterij zo groot als een zeecontainer met tweehonderd auto's.

Toch gaat het Van Noubuyss uiteindelijk niet om de technologie, maar om het veranderen van denken. 'Oncindige groei is niet houdbaar. Corma heeft ons geleerd dat er grenzen zijn aan globalisering en dat alles van ver moet komen.' Dat betekent ook dat bezaken moeten accepteren dat er weinig ongesproken moet worden met energie. 'Er is een bepaald aanbod en als het op is, is het op.'

U bent bij deze gewaarschuld. Wie het eiland bezoekt heeft misschien geen licht op de wc. Zie het ak onderdeel van de Pampus ervaring.

Hella Hueck is redacteur van het FD.

PAMPUS IS EEN PRIVATE ORGANISATIE MET EEN PUBLIEK BELANG. DAT VRAAGT OM FINANCIERS DIE NIET ALLEEN NAAR EXCELSHEETS EN MARGES KIJKEN, MAAR OOK EEN BREDERE BLIK HEBBEN OP DE SAMENLEVING'